



## **Gastarbeitři v černé díře**

**Martina Křížková**

Dopad finanční krize u nás zatím nejvíce pociťují zahraniční dělníci, kteří sem přijeli za prací. V kolotoči dluhů, v němž se ocitli, nemají bez většího zásahu úřadů šanci se s touto situací vypořádat. Uvažuje se, že český stát by jim přispíval na návrat domů. Je to řešení?<sup>1</sup>

\*\*\*

V úzkých pokojích, kde spí čtyři až pět lidí, jsou ustlané postele s barevnými přehozy. Na stěně kytara a plíseň. Obyvatelé mají k dispozici ještě studenou chodbu a kuchyň v mírně dezolátním stavu. Návštěvě nabízejí slany čaj. V ubytovně bývalého JZD v malé vesnici Tlučná deset kilometrů na západ od Plzně žije patnáct mladých Mongolů. Všichni se do Česka dostali během minulého roku. Někteří z nich přijeli teprve před třemi měsíci. Měli tu pracovat jako dělníci v továrnách. Místo toho ale sedí v Tlučné a čekají na zázrak. Je krize a práce není.

Osm z nich nakrátko nastoupilo do firmy Valeo v Humpolci, kde montovali klimatizaci do aut. Mongolský zprostředkovatel jim naposledy před časem zaplatil dva tisíce korun za měsíc práce, dvě výplaty nedostali vůbec. Pak agentura, přes kterou si je do továrny v Humpolci na práci najali, zkrachovala. Továrna omezila výrobu a už je nepotřebovala.

Zbytek dnešního osazenstva ubytovny přijel na konci podzimu. Žádná práce na ně už nikde nečekala. Jiný zprostředkovatel je odvezl z letiště rovnou do Tlučné. Jmenuje se Bataa Bassankhum, mají jeho vizitku a každý den mu volají, jestli pro ně něco nemá. Už měsíc mu dluží za nájem, neboť na bydlení se s vlastníky budovy dohodl on. Když své klienty naposledy navštívil, řekl jim, že pokud do pondělí nesplatí dluh, musejí odejít. Pondělí je za tři dny. Peníze nemají; ty, co jim poslala rodina z Mongolska, už došly. Vrátit domů se ale nechtějí, i kdyby jim někdo dal na letenku nebo na vlak. Jejich rodiny by s jejich návratem přišly o šanci splatit obrovské peníze, které si musely půjčit na zprostředkování práce v České

---

<sup>1</sup> Tento článek byl v týdeníku A2 otištěn 4. února 2009, tedy ještě před zahájením Projektu dobrovolných návratů. Ten byl spuštěn 16. února 2009 a umožňuje prvním 2000 uchazečů ze stran migrantů z třetích zemí odcestovat zpět do země původu na náklady státu a získat navíc příspěvek 500 Euro. Více informací na stránkách MV ČR zde: <http://www.mvcr.cz/clanek/projekt-dobrovolnych-navratu.aspx>

republice. Těmto mužům je něco málo přes dvacet; rodičům se bojí dát vědět, jak na tom jsou. Neumějí česky a mimo Mongolsko je většina z nich poprvé.

"Dozvěděli jsme se o nich náhodou," vysvětluje tlumočnice Ariunjargal Dashnyam z Česko-mongolské společnosti, která se snaží o bezprizorné dělníky z Mongolska starat. Pomáhá jim vyřizovat úřední papíry a distribuuje pomoc. Té se cizincům spontánně a nahodile dostává od české veřejnosti po publikování prvních informací o situaci zahraničních dělníků. V případě ubytovny v Tlučné nabyla materiální pomoc podoby dvaceti kil brambor. "V Plzni jsme na to jenom dvě. Zatím ani nevíme, kolik lidí vlastně pomoc potřebuje a kde jsou," komentuje vlastní omezené možnosti Dashnyam.

### **Poplatky a úplatky**

O půlhodinu cesty autem dál, v centru Plzně, sedí v herně, nad kterou bydlí, několik Vietnamců. Jejich příběhy jsou podobné těm z Tlučné, jen detaily a výše dluhů se liší. Jsou tu déle. Minimálně rok měl každý z nich nějaký příjem. Nejčastěji pracovali v Panasonicu, který sídlí na plzeňských Borských polích, v průmyslové zóně na okraji města. Výrobní tu mají postavené převážně zahraniční firmy. Ty přišly na pobídku z české strany a patří k největším zaměstnavatelům cizinců v zemi.

Hien, Lam a Tran jsou bez práce přes dva měsíce. Přežívají díky půjčkám od známých, které ovšem nejsou neomezené. Část svých dluhů doma už dokázali vyrovnat. V Mongolsku se za vyřízení víza, pobytu, práce a cesty platí kolem tří tisíc dolarů, ve Vietnamu vyjdou stejné služby na deset až patnáct tisíc dolarů. Obě částky zdaleka přesahují možnosti tamních smrtelníků. U bank či jiných věřitelů musejí zájemci o práci v Česku zastavit obvykle nejen majetek svůj, ale i příbuzných.

Standardní podmínky k udělení pracovního víza jsou natolik přísné, že zprostředkovatelské agentury, které sem dělníky vozí, sahají k velkým úplatkům. Podle oslovených Vietnamců šly na "povinnosti" kolem viz až 4000 dolarů z celé částky, kterou zprostředkovatelům platili. Úplatky jsou potřeba nejen na ambasádách. Mezi zprostředkovateli je velká konkurence. Licenci k dobrému "byznysu" získalo od Ministerstva práce a sociálních věcí (MPSV) přes dva tisíce z nich. Další fungují na polooficiální či neoficiální bázi. "Pro některé zaměstnance personálních oddělení je to velké lákadlo. Čím víc lidí sem za práci přijíždělo, tím víc si mohli vybírat. Účtovali si nejen za to, že dali kontrakt nějaké agentuře, ale brali si i poplatky za hlavu," říká Tran Kim, který dlouhodobě žije v Plzni, kde se snaží situaci krajanů z Vietnamu monitorovat. Tato praxe podle něj vedla až k tomu, že dělníci byli často z továren propouštěni během zkušební doby. "Firmy ušetřily na nákladech a lidé z personálních oddělení dostali zapláceno zase za nové lidi," dodává Kim.

Dělníci jsou na práci přes agentury pouze najímáni, nedostávají tedy zaměstnaneckou smlouvu. V případě větších zakázek si jich berou firmy více; když je nepotřebují, mohou je okamžitě propustit. Zprostředkovatelé proto musejí mít neustále nějaké potenciální dělníky k

dispozici tady v Česku. Vyřízení víza přece jen trvá nějakou dobu a firmy tak dlouho nečekají. Nutnost zajistit lidem bydlení a povolení (po propuštění z práce zaniká cizincům povolení k pobytu) dále zvyšuje náklady agentur. "Problém vznikl hned na začátku. Nejen firmy, ale i agentury se snažily maximálně vydělávat. Tím pádem na ně firmy mohly hodně tlačit a zprostředkovatelé byli ochotni podepsat skoro jakékoliv smlouvy," dodává Nam Nguyen ze Svazu Vietnamců v České republice. Poplatky i úplatky v jakékoliv měně pak všichni bez rozdílu naučtují právě lidem, kteří sem přijdou za prací. Ti na to nemají, a proto se zadlužují. "Neznáme jediný případ, kdy byla nějaká agentura kontrolována inspekcí MPSV," podotýká k tomu Le Minh Cau, člen téhož svazu, který navíc podniká jako zprostředkovatel.

### **Obchod ani potíže se nezastaví**

Zahraniční dělníci dosud přecházeli z jedné továrny do druhé. Hien, Lam a Tran by teď byli vděční, kdyby se tato nejistota vrátila. Práce však není. Nejstarší Hien se chce vrátit domů, nemá ale na letenku. Lam a Tran si stejně jako většina asijských dělníků návrat domů bez možnosti dále splácet dluhy nedokáže vůbec představit. Le Minh Cau odhaduje, že v tuto chvíli je v Plzni alespoň šest stovek Vietnamců bez příjmu. Dalších šest set jich je v Mladé Boleslavi a dvě až tři stovky v Pardubicích. Očekává se, že během příštích několika měsíců přijde v Česku o práci až deset tisíc lidí jen z Vietnamu. Ani představitelé vietnamských svazů ale netuší, kde přesně propuštění lidé jsou a z čeho žijí. Navíc neustále přijíždějí další. Obchod s pracovní silou se jen kvůli krizi nezastaví, i když prácechtivé vítá namísto zaměstnání jen černá díra nejistoty a dluhů. V důsledku krize se propouští i v Asii. Lidé jsou vystaveni daleko většímu tlaku k odchodu do zahraničí.

"Jistě vím, že ještě před Vánoci přiletěla velká skupina. Několik desítek lidí. Určitě nemohou mít práci, ale kam šli a co dělají, nedokážu říct," podotýká Cau. Kolik přesně propuštěných zahraničních dělníků v Česku je, nevědí ani české úřady. Ministerstvo vnitra spolu s MPSV vypracovalo pro vládu Zprávu o propouštění zahraničních pracovníků v důsledku hospodářské krize v souvislosti s bezpečnostními riziky pro Českou republiku. Úředníci odhadují, že jen během příštích tří měsíců přijde o práci 12 tisíc zahraničních dělníků, zejména z Ukrajiny, Vietnamu, Mongolska a Moldavska. Zatím se zdá, že by se Češi mohli inspirovat řešením ze zahraničí. Španělé kupují zahraničním dělníkům letenky domů a krátkodobě vyplácejí sociální dávky. Britové by zřejmě raději volili kvóty a omezení přistěhovalectví. V současné verzi zprávy se větší důraz klade na další omezení při vydávání víz, na regulaci zaměstnaneckých agentur a na nucené nebo dobrovolné návraty. V případě dobrovolných návratů by stát přispěl až dvěma tisícům cizinců do výše 500 eur.<sup>2</sup> Což by jim částečně či úplně krylo náklady na cestu. V materiálu se zároveň konstatuje, že jinak to vyjde draž (průměrně 40 000 Kč v případě nucených návratů). Cizinců v tísni je ale už nyní pravděpodobně mnohem více než dva tisíce. Dá se proto předpokládat, že potíže (nejen finanční) tím českému státu jen tak nekončí. "Problém není v tom, že sem někdo smí přijet a pracovat, pokud chce, ale v tom, jaký tu má statut," říká právník Pavel Čížinský z poradny pro

---

<sup>2</sup> Verze, v jaké byl projekt schválen, nabízí migrantům jak příspěvek 500 euro, tak jim kryje náklady na cestu zpět do vlasti.

občanství a občanská a lidská práva. "Namísto restrikcí by se spíš mělo zlepšit postavení zahraničních dělníků u nás. Když jim nebude hrozit delegalizace a obrovské zadlužování, pak by v případě, že nemají práci, mohli ze země odjet sami nebo by měli nějaké úspory, ze kterých by mohli žít, než zase práci najdou."

*Autorka je redaktorka Nového prostoru.*



*Článek vznikl v rámci projektu "Czech Made?" Multikulturního centra Praha za podpory Evropské komise.*

*Článek vyšel v únoru 2009 v čísle 3/2009 časopisu A2.*